

Kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoituminen ja yhteistyön vahvistaminen Pohjois-Suomessa -projektin loppuraportti 2017

Riku Tapio ja Katariina Alaspää, Lapin ELY-keskus 2017

Sisällys

1. Johdanto	3
2. Projektin tavoitteet ja toimenpiteet.....	4
3. Kulttuuriympäristöä koskevat resurssit, toimintamallit ja käytänteet.....	5
3.1 Yhteistyön vahvistamiselle vahva tuki Rovaniemen tilaisuudessa.....	6
3.2 Oulussa korostettiin koulutuksen merkitystä ja selkeää työnjakoa toimijoiden kesken	8
3.3 Pohjoinen ulottuvuus ja asenneilmapiirin parantaminen esillä Kainuussa.....	10
3.4 Saamelaisalueen erityispiirteet ja resurssipula puhuttivat Inariin kokoontujia.....	12
3.5 Alueellisten tapaamisten yhteenveto	13
4. Luoston seminaarista eväitä verkostoitumiseen.....	15
4.1 Työpajatyöskentelystä käytännön yhteistyöhön.....	15
4.2 Poimintoja seminaarin työpajatyöskentelystä	17
5. Yhteistyötä lisäävän toimintamallin kehittäminen.....	20
5.1 Alueelliset näkökulmat	20
5.1.1 Lapissa yhteistyö nähdään mahdollisuutena vaikuttaa kulttuuriympäristön arvostukseen.....	20
5.1.2 Pohjois-Pohjanmaalla yhteisen vision koettiin vahvistavan kulttuuriympäristötoimijoiden toimintamahdollisuuksia	21
5.1.3 Kainuu mukana positiivisella asenteella ja hyvinvointi -teemalla	23
6. Saamelainen kulttuuriympäristö	25
6.1 Saamelaisen kulttuuriympäristön käsitteistä ja niiden merkityksestä.....	25
6.2 Saamelainen kulttuuriympäristö ja kulttuuriperintö tutuksi -Käsivarren retki	27
7. Yhteistyöryhmän perustamisesta käytännön verkostoitumiseen.....	30
7.1 Työryhmä edistämään verkostoitumista.....	30
7.2 Tornion päätösseminaarista eväitä yhteistyömallin kehittämiseen	32
8. Projektin rahoitussuunnitelman ja kustannusten toteutuminen.....	34
9. Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset	34
9.1 Verkostoituminen ja yhteistyön vahvistaminen.....	34
9.2 Vuorovaikutus ja viestintä	35
9.3 Tulosten hyödyntäminen jatkoa ajatellen.....	35

1. Johdanto

Valtioneuvosto hyväksyi 20.3.2014 periaatepäätöksellään Kulttuuriympäristöstrategian 2014 - 2020. Strategian tavoitteet kiteytyvät kolmeen näkökulmaan: 1) kulttuuriympäristö on merkittävä voimavara, 2) kulttuuriympäristön hoito on osa kestävästä kehityksestä ja 3) hyvä hallinto mahdollistaa kokonaisvaltaisen kulttuuriympäristöpolitiikan. Strategian toivottiin toteutuessaan lisäävän elinympäristömme viihtyisyyttä ja turvaamaan kulttuuriympäristön ominaispiirteitä myös tuleville sukupolville. Ympäristöministeriö asetti ajalle 15.5.2014 -31.1.2015 työryhmän laatimaan suunnitelman kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosta.

Ympäristöministeriö myönsi 21.4.2016 tekemällään päätöksellä määrärahan Lapin ELY-keskuksen hallinnoimalle "Kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoituminen ja yhteistyön vahvistaminen Pohjois-Suomessa" – projektille. Projektissa tehtävät toimet sisältyvät edellä mainitun kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma esitettyihin tavoitteisiin.

Projektin tavoitteenasettelussa ja toimenpiteissä on huomioitu viranomaistoimijoiden välisen työjaon ja verkostoitumisen kehittäminen, yhteistyömallin selvittäminen sekä kulttuuriympäristöalaa koskevan yhteistyöryhmän toiminnan käynnistäminen Pohjois-Suomen alueella. Lapin ELY-keskus käynnisti verkostoitumiseen ja yhteistyön kehittämiseen liittyviä projektin tavoitteita tukevan selvitystyön Kainuussa, Lapissa ja Pohjois-Pohjanmaan alueella toimivien eri viranomaistahojen kanssa. Projektissa mukana olevia yhteistyötahoja ovat olleet Saamelaiskäräjät, Saamelaismuseum ja luontokeskus Siida, Museovirasto, Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun, Lapin ja Tornionlaakson maakuntamuseot, Metsähallitus, Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Lapin ELY-keskukset ja maakuntaliitot sekä Lapin ja Oulun yliopistot. Lisäksi verkostoitumista ja yhteistyön vahvistamista on kehitetty muiden kulttuuriympäristötoimijoiden kanssa.

Projektissa on selvitetty viranomaisyhteistyöryhmän osalliset pohjoisessa Suomessa ja käynnistetty työryhmätyöskentely eri toimijoiden välillä. Lisäksi on kartoitettu ja arvioitu erilaisten yhteistyömallien ja eri yhteistyöryhmien luomia mahdollisuuksia viranomaistyön tukemiseksi. Tavoitteena on ollut kytkeä muun muassa yliopistot mukaan kulttuuriympäristön yhteistyötoimintaan ja hyödyntää näin saatuja tuloksia käytännön viranomaistyössä. Saamelaisen kulttuuriympäristön erityisiä ominaisuuksia on pyritty selvittämään yhteistyössä Saamelaiskäräjien ja Siidan edustajien kanssa.

2. Projektin tavoitteet ja toimenpiteet

Tavoitteena on ollut vahvistaa kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelman mukaisesti eri kulttuuriympäristötoimijoiden välistä yhteistyötä ja verkostoitumista Lapissa ja Pohjois-Suomessa sekä luoda tavoitteita tukeva kulttuuriympäristöalan yhteistyöryhmämalli. Tavoitteena on ollut myös kehittää kulttuuriympäristön alueelliselle yhteistyölle viranomaistoimintaa tukeva verkosto puolueettoman ja sujuvan viranomaistoiminnan varmistamiseksi. Yliopistojen ja muiden tutkimuslaitosten liittämällä osaksi kulttuuriympäristön yhteistyötä on edistetty soveltavaa kulttuuriympäristötutkimusta sekä siihen liittyvää yhteistyötä sektoritutkimuslaitosten ja viranomaisten välillä. Lisäksi on selvitetty myös viranomaisten ja muiden kulttuuriympäristötoimijoiden välistä yhteistyötä ja samalla kehitetty toimintamallia eri toimijoiden väliseen tiedonvaihtoon ja osaamisen vahvistamiseen.

Projektin käytännön toimenpiteisiin ovat kuuluneet;

- Lähtötilanneanalyysi toimijoiden resursseista, toimintamallista ja käytänteistä
- Viranomaisyhteistyöryhmän työn käynnistäminen
- Verkostoituminen, yhteistyön vahvistaminen ja toimintamallien kehittäminen työpajoissa
- Toimintamallien testaus (alueelliset tapaamiset/seminaari)
- Aktiivinen tiedottaminen projektin tavoitteista ja toimenpiteistä
- Projektin tulosten arvioiminen ja raportointi

3. Kulttuuriympäristöä koskevat resurssit, toimintamallit ja käytänteet

Projektin toimenpideohjelman mukaisesti toteutettiin lähtötilanneselvitys alueellisissa tapaamisissa eri kulttuuriympäristötoimijoiden kanssa. Tilaisuuksissa läpikäytiin kunkin toimijan käytettävissä olevat resurssit, toimintamallit ja käytänteet kulttuuriympäristöalaaan liittyen. Alueelliset tapaamiset järjestettiin Rovaniemellä, Oulussa, Kajaanissa ja Inarissa.

Alueellisissa tilaisuuksissa Lapin ELY-keskuksen edustajat kertoivat projektin tavoitteista ja toimenpiteistä. Keskustelujen pohjaksi esitettiin lähtötilanneselvitykseen liittyvät aiheet, jotka olivat seuraavat;

1. Toiminta ja osaaminen

- Kulttuuriympäristöä koskevat toimintamuodot ja toiminnan laajuus? Mitkä ovat kulttuuriympäristöön liittyvät tavoitteenne?
- Mitä toimenpiteitä tavoitteiden saavuttaminen edellyttää?
- Miten toimenpiteiden edellyttämät resurssit on turvattu?
- Mitä osaamista tavoitteiden saavuttaminen edellyttää?
- Mitä kehittämistoimenpiteitä tarvitaan osaamisen lisäämiseksi?

2. Eri toimijoiden välinen yhteistyö

- Miten toimii yhteistyö muiden kulttuuriympäristötoimijoiden kanssa?
- Esiintyykö käytännön yhteistyössä ongelmia tai uhkakuvia?
- Miten mahdollisia ongelmia voidaan vähentää yhteistyön parantamiseksi?
- Onko toimijoiden välinen työnjako selkeä ja miten sitä voidaan parantaa?
- Miten voidaan kehittää ja parantaa toimijoiden toteuttamia asiantuntijapalveluita?
- Miten yhteistyötä kehittämällä saadaan parannettua kulttuuriympäristöä koskevaa asenneilmapiiriä?
- Mitä uusia vaikuttamismahdollisuuksia voidaan löytää yhteistyön parantamisella kulttuuriympäristö asioissa?

- Minkälaista tiedontarvetta verkostoitumisen ja yhteistyön saralla esiintyy?
- Mainitse viisi menestystekijää, joiden kautta yhteistyötä voidaan parantaa ja joihin olette toimijana valmiit sitoutumaan?

3. Verkostoituminen ja yhteistyön vahvistaminen

- Mitkä ovat tavoitteenne ja valmiutenne verkostoitumiseen ja yhteistyöhön?
- Mitä odotuksia ja/tai ehtoja yhteistyön vahvistumiselle asetatte?
- Miten yhteistyön vahvistaminen pitäisi käytännössä toteuttaa?
- Miten yhteistyötä ylläpidetään jatkossa?

Seuraavissa alaluvuissa kuvataan tapaamisten yhteydessä käytyjä keskusteluja ja analysoidaan keskustelun tuloksia. Alueelliset tilaisuudet sijoittuivat maantieteellisesti eri puolille Pohjois-Suomea, mutta keskustelujen luonne, ilmapiiri ja tapaamisiin kohdistuneet odotukset olivat samankaltaiset joka paikassa.

3.1 Yhteistyön vahvistamiselle vahva tuki Rovaniemen tilaisuudessa

Kulttuuriympäristötoimijoiden tapaaminen järjestettiin 10.6.2016 Lapin Metsämuseolla. Tapaamisessa olivat mukana Lapin ELY-keskuksesta Jani Hiltunen, Tapio Pukema ja Riku Tapio. Lapin ja Tornionlaakson maakuntamuseoita edustivat Hannu Kotivuori, Heidi Pelkonen, Minna Heljala ja Teija Ylimartimo. Lapin liiton Riitta Lönnström ja Metsähallituksen Siiri Tolonen olivat myös mukana tapaamisessa. Tapaamisessa käydyistä keskusteluista ja käytetyistä puheenvuoroista esitetään lyhyt kuvaus seuraavissa kappaleissa.

Minna Heljala: Kulttuuriympäristöä ja rakennusperinnettä koskevat tehtävät perustuvat lainsäädäntöön. Toiminta-alueen Kemi-Tornio laajuus ja resurssit (2 henkilöä) huomioiden tehtävää riittää. Pääasiallisia tehtäviä ovat neuvontatyö, luennot, kaupunkikierrokset ja kohdeselvitykset. Tarve toimijoiden yhteistyön vahvistamiselle on suuri.

Riitta Lönnström: Lapin liiton resurssit (4 henkilöä) on sidottu paljolti perustyöhön eli maakunta- ja kuntakaavoitukseen, kaivoshankkeisiin (YVA), suomen ja Ruotsin väliseen rajatyöhön ja kuntien

kanssa käytäviin kehittämiskeskusteluihin. Olemassa olevan tiedon jakaminen edellyttää viranomaisyhteistyötä.

Siiri Tolonen: Metsähallituslaki säätelee luontopalveluiden roolia. Toimenpiteinä on kunnostettu arvokkaita kohteita, mutta tiedot suojeltavista kohteista ovat puutteellisia. Lisäksi puutteena koetaan inventointien riittämättömyys. Lapin resurssit (1 henkilö) käytetään kulttuuriympäristön suojelun ja hoidon ohjaamiseen. Saamelaiskulttuuri ja maisemanhoito ovat myös jakamassa käytettävissä olevia resursseja. Ongelmana koetaan myös rahoituksen puuttuminen kulttuuriympäristökohteisiin, koska rahoitus on projektien varassa.

Hannu Kotivuori: Tehtävien edellyttämät resurssit ovat rajalliset ja huoli resurssien riittävydestä tulevaisuudessa on aiheellinen. Yhteistyösopimus Museoviraston kanssa kulttuuriympäristöä ja rakennusperinnettä koskevan tiedon jakamisesta helpottaa hieman tilannetta. Erillisresurssit korvaavat osaltaan resurssipulaa, mutta kestäväää ratkaisua niillä ei tavoiteta. Neuvontatyö arkeologisen työn osalta kuormittaa myös resursseja. Paikallistuntemus korostuu työtehtävissä, mitä voidaan pitää hyvänä asiana eri toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa.

Jani Hiltunen: Kulttuuriympäristötoimijoiden yhteistyölle syntyy luonnollinen tarve mm. eläköitymisen seurauksena, koska henkilöresursseissa tapahtuu muutoksia. Osaamisen turvaaminen jatkossa edellyttää verkostoitumista. Välitön yhteys toimijoiden kesken luo jatkoa ajatellen hyvän pohjan.

Tapio Pukema: Pitkä kokemus on tuonut varmuuden siitä, että yhteistyö on välttämätöntä. Hyviä kokemuksia on saatu erilaisista projekteista, joissa eri toimijat ovat olleet mukana. On luotu hyvä perusta jatkaa ja kehittää verkostoitumista. Hyvät kokemukset kannustavat toimijoita hakeutumaan yhteistyön vahvistamiseen.

Rovaniemen tilaisuuden yhteenvedona voitiin todeta, että kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoa tarvitaan mm. osaamisen ja tiedon jakamiseen, resurssien hyödyntämiseen, parempaan asiakaspalveluun sekä asennekasvatukseen. Yhteydenpito myös muihin kulttuuriympäristötoimijoihin, kuten yhdistyksiin, edellyttää verkoston kiinteää yhteistyötä. Lisäksi todettiin, että viranomaisyhteistyön vahvistamiseksi ja verkostoitumisen edistämiseksi tarvitaan säännölliset kokoontumiset, yhteinen sähköinen keskustelualusta, kohdekäynnit (caset) sekä jalkautuminen tiedon ja osaamisen jakamiseksi. Toimijoiden sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin pidettiin perusedellytyksenä yhteistyön vahvistamiselle.

3.2 Oulussa korostettiin koulutuksen merkitystä ja selkeää työnjakoa toimijoiden kesken

Pohjois-Pohjanmaan toimijoita käytiin tapaamassa 18.8.2016 Oulun vanhalla kasarmialueella, jossa sijaitsevat nykyisin ELY-keskuksen toimitilat. Tapaamisessa Pohjois-Pohjanmaan liittoa edustivat Kirsti Reskalenko ja Kaisa Mäkinieniemi. Anita Yli-Suutala, Raimo Tikka ja Mika Sarkkinen toivat tilaisuuteen Pohjois- Pohjanmaan maakuntamuseon näkemyksiä. Liisa Kantola ja Touko Linjama puolestaan edustivat Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskusta ja Anna-Maija Ylimaula Oulun yliopistoa. Lapin ELY-keskuksesta mukana olivat Tapio Pukema ja Riku Tapio.

Keskusteluissa sivuttiin laajasti kulttuuriympäristöalaan liittyviä havaintoja, ongelmia ja kehittämistavoitteita. Seuraavissa kappaleissa kuvataan käytyjä keskusteluja ja niiden pohjalta syntyneitä ajatuksia.

Anna-Maija Ylimaula: Oulun yliopisto tarjoaa opiskelijoille mahdollisuuden opiskella arkkitehtuurin historiaa, korjaussuunnittelua, rakennussuojelua ja restaurointia. Oulun yliopistossa on ainoana Suomen yliopistoista mahdollisuus opiskella myös alaan liittyviä syventäviä opintoja. Yliopiston tekemä tutkimustyö luo tietopohjaa alan kehittämiseen ja tiedon jakamiseen. Yliopiston opiskelijat ovat potentiaalinen resurssi korjaussuunnittelun – ja rakentamisen saralla. Rakennusten käyttötarkoituksen muutokset ovat lisääntymässä ja muutokset edellyttävät osaamista, hyvää suunnittelua ja laadukasta toteuttamista. Oulun yliopisto on harjoittanut yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja osallistuu kulttuuriympäristötoimikunnan työskentelyyn. Yhteistyö on ulottunut myös Lappiin: hankkeita on ollut Pellon ja Sodankylän kunnissa.

Kirsti Reskalenko ja Kaisa Mäkinieniemi: Oulun yliopiston suorittama tutkimustyö on luonut tietopohjaa, jota voidaan laajasti hyödyntää. Kulttuuriympäristön merkitys on tunnistettu ja maakuntaohjelmassa kulttuuriympäristö on yksi kärkiteemoista. Kulttuuriympäristön merkitystä alueen imagolle on pidettävä esillä ja sen eteen kannattaa työskennellä yhdessä. Käytävissä olevat resurssit on suunnattu ohjaukseen ja neuvontatyöhön sekä toimijoiden välisen yhteistyön edistämiseen.

Liisa Kantola ja Touko Linjama: Kulttuuriympäristö- ja maisematoimikunnat kokoontuvat säännöllisesti. Toiminta nähdään järkevänä ja kehittämisen arvoisena. Asenneilmapiiri ei aina ole ollut parhaimmillaan, mutta neuvonta ja avoin vuorovaikutus esimerkiksi kuntiin päin ovat parantaneet tilannetta. Valmistautuminen maakuntauudistukseen antaa mahdollisuuden yhteistyön kehittämiseksi. Viranomaisten verkostoitumisella voidaan vahvistaa yhteisiä tavoitteita, kun toimitaan esimerkiksi kuntien kanssa (kehittämiskeskustelut ja kaavaneuvottelut).

Mika Sarkkinen: Kontaktipinnat ovat olemassa sekä Pohjois-Pohjanmaan, että Lapin alueella. Kenttätöön ei ole riittävästi resursseja, mitä voidaan pitää puutteena myös toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Toimijoiden kirjo osaamisen suhteen on selvästi nähtävissä, mikä synnyttää tarvetta tiedon ja osaamisen jakamiseen.

Raimo Tikka ja Anita Yli-Suutala: Asenneilmapiirin parantamiseksi yhteistyön tuomat edut otettava huomioon. Yhteistyötä tarvitaan erilaisten arvojen ja käsitteiden määrittämisessä. Oikean ja merkityksellisen tiedon jakaminen tärkeää, jotta voidaan saavuttaa hyviä tuloksia. Käytännön yhteistyön vahvistamisessa tarvitaan foorumi, missä keskustelu voidaan käydä vapaasti ja vuorovaikutteisesti.

Tapio Pukema: Vuosien varrelta saadut kokemukset yhteistyöstä eri toimijoiden välillä ovat luoneet pohjan verkostoitumiselle. Kun yhteistyötä rakennetaan, on suuri merkitys sillä, että tuntee ihmisen henkilökohtaisesti. Lapissa on kokemuksia projekteista, joissa eri toimijat ovat kyenneet hyvään yhteistyöhön. Keskustelufoorumi on tarpeellinen. Se on perusedellytys, jotta tulevista haasteista voidaan selvitä.

Yhteenvedona käydyistä keskusteluista voitiin todeta, että koulutuksen merkitystä rakennetun ympäristön ja maiseman korjaamisessa sekä hoitamisessa on korostettava. Yhteistyössä tarvitaan toimijoiden kesken selkeä työnjako ja koordinointi. Kulttuuriympäristötoimijoiden työskentelyyn ja toimintaan vaikuttaa lainsäädäntö. Lakien muutosten seuranta edellyttää yhteistyötä. Yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen voidaan vaikuttaa, kun siinä huomioidaan tutkimustyö, viranomaistahot ja yritysmaailma, unohtamatta EU – tasoa.

Lisäksi todettiin kuten Rovaniemelläkin, että kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoa tarvitaan mm. osaamisen ja tiedon jakamiseen, resurssien hyödyntämiseen, parempaan asiakaspalveluun, asennekasvatukseen sekä resurssien tehokkaaseen hyödyntämiseen. Yhteydenpito myös muihin kulttuuriympäristötoimijoihin, kuten yhdistyksiin ja kansalaisjärjestöihin, edellyttää viranomaisverkoston kiinteää yhteistyötä.

Kuva 1. Kulttuuriympäristötoimijat verkostoituvat keskustelujen avulla. Kuva Riku Tapio

3.3 Pohjoinen ulottuvuus ja asenneilmapiirin parantaminen esillä Kainuussa

Kainuun aluetapaaminen järjestettiin 15.9.2016 Kajaanin Impilinnassa, missä on toteutettu laajamittainen peruskorjaus. Tapaamiseen osallistuivat Rauni Laukkanen ja Riikka Mustonen Kainuun maakuntamuseosta sekä Sanna Schroderus Kainuun liitosta. Kainuun ELY-keskuksen näkymiä valottivat Sirpa Lyytinen, Alpo Hurskainen ja Liisa Korhonen. Projektin toteuttajatahoa, eli Lapin ELY-keskustaa edustivat Tapio Pukema ja Riku Tapio.

Keskustelujen pohjaksi läpi käytiin projektin tavoiteasettelu, projektiin kuuluvat toimenpiteet sekä lähtötilanneanalyysin kysymykset. Lisäksi projektin toteuttajatahon edustajat kertoivat perustelut eri toimijoiden mukana ololle hankkeessa. Keskusteluissa esiin nousseet teemat ja näkökulmat esitellään seuraavissa kappaleissa.

Liisa Korhonen: Korjausrakentaminen on yleistymässä ja sitä kautta syntyy kasvava tarve osaamisen ja yhteistyön kehittämiseen eri toimijoiden kesken. Kulttuuriympäristön hoitoon tarvittavien resurssien monipuoliseen hyödyntämiseen on selkeä kysyntä ja lisäksi ympäristökasvatuksen merkitys korostuu jatkossakin.

Sanna Schroderus: Kainuun liitossa maakuntakaavan tarkistus meneillään ja prosessi etenee suunnitelmien mukaan. Maakuntakaavoituksessa tavoitteena on saada aluevaraukset myös kulttuuriympäristön tarpeisiin ja sitä kautta luoda edellytykset kulttuuriympäristönstrategian jalkauttamiseen myös Kainuussa. Yhteistyön tarve on todellinen ja kulttuuriympäristön yhteistyöryhmän toiminta nähdään liiton taholta erittäin tärkeänä. Ongelmana on ollut kulttuuriympäristöön liittyvät ristiriidat kaavoitusprosessissa. Tiedon jakaminen kulttuuriympäristön merkityksestä eri osapuolille on tärkeää kaavoituksen kannalta. Tiedottamisella voidaan vaikuttaa myös asenneilmapiirin muuttumiseen, kun kulttuurihistoriallinen rakennus tai merkittävä maisema nähdäänkin mahdollisuutena. Yhteistyölle on saatava koko Pohjois-Suomea koskeva merkitys ja esimerkiksi yhteisesti hyväksytyt periaatteet voisivat muodostaa toiminnalle viitekehyksen.

Rauni Laukkanen: Eri toimijoiden välinen yhteistyö ja vuorovaikutus toteutuvat esimerkiksi kuntien kanssa käytävien kehityskeskustelujen kautta. Alueelliselle yhteistyölle on suorastaan tilaus muuttuvien olosuhteiden vuoksi. Kulttuuriympäristöalan kannalta kulttuuriympäristöohjelmien päivitys alkaa olla hyvinkin tarpeellista ja akuuttia. Kokemukset kuntayhteistyöstä ja sen toimivuudesta ovat vaihtelevia, riippuen esimerkiksi kunnissa meneillään olevista muutoksista. Lisäksi olisi hyvä projektin kautta selvittää muun muassa yhteistä sähköistä järjestelmää tai alustaa, jossa voidaan harjoittaa yhteistyötä vuorovaikutteisesti.

Liisa Korhonen: Asenneilmapiirin muuttumiseen voidaan vaikuttaa pitämällä myönteinen asenne ja korostamalla esimerkiksi hankkeissa pohjoista ulottuvuutta, joka on meille ja meidän alueelle tyypillistä ja ainutlaatuista. Erityisen tärkeää projektin kannalta on, että kyetään etsimään toimintamalli, missä Pohjois-Suomi voisi esiintyä yhtenäisenä, osaavana ja tehokkaana toimijana. Verkostoitumisella saadaan hyviä tuloksia kun muistamme omat vahvuutemme. Alueellisten toimijoiden ohella tarvitaan verkostoitumista myös valtakunnallisten toimijoiden kuten museoviraston kanssa.

Sirpa Lyytinen ja Alpo Hurskainen toivat esiin työtehtäviin liittyviä kokemuksiaan kuntayhteistyöstä ja KEHA:n roolista sekä näiden vaikutuksista omaan työhönsä ennen kaikkea kulttuuriympäristöön liittyvissä tehtävissä. Koska kuntien osaamistaso on vaihtelevaa, on tärkeää lisätä tietoisuutta kulttuuriympäristön osalta. Yhteistyössä on korostettava nimenomaan ruohonjuuritason kumppanuutta, unohtamatta silti koulutuksen ja neuvonnan merkitystä. Projektin kautta voidaan panostaa juuri verkostoitumisen edellytyksiin.

Tapio Pukema: Viranomaisyhteistyön lisäksi pohdittavana on myös muiden toimijoiden kanssa käytävä vuorovaikutus. Projektin toimesta on hyvä selvittää, miten nämä voidaan toteuttaa.

Kainuun tilaisuuden keskeiset teemat kiteytyvät pohjoiseen ulottuvuuteen ja asenneilmapiirin parantamiseen. Yhteiset periaatteet, säännölliset tapaamiset myös kulttuuriympäristöalaan liittyvien yhdistysten jne. kanssa sekä sähköisten järjestelmien kehittäminen käytännön välineeksi yhteistyön saralla, nähtiin tärkeäksi tavoitteeksi.

3.4 Saamelaisalueen erityispiirteet ja resurssipula puhuttivat Inariin kokoontujia

Pohjois-Lapin alueellinen tapaaminen järjestettiin Saamelaismuseum Siidan tiloissa Inarissa 14.10.2016. Tilaisuudessa olivat mukana Mikko Mälkki Museovirastosta, Päivi Magga ja Juha-Pekka Joonas Siidasta, Siiri Tolonen Metsähallituksesta sekä Jani Hiltunen, Tapio Pukema ja Riku Tapio Lapin ELY-keskuksesta. Seuraavissa kappaleissa on kuvattu keskusteluissa esiin nousseet asiat.

Päivi Magga: Kulttuuriympäristöön liittyvä työ vakiintui osaksi Siidan toimintaa vuonna 2015. Yksikön strategia on vielä avoin ja toiminnan liikkeelle lähtö on tapahtunut resurssien puitteissa. Kun ajattelee koko toimintakenttää, alueellista laajuutta ja alueen erityispiirteitä, resurssipula on todellinen myös kulttuuriympäristöalan kannalta. Osaamisen kehittämiseen on tarvetta ja verkostoituminen voi helpottaa tilannetta, jotta odotukset voisivat toteutua. Yhteistyön nykytilaa kuvaa etäisyyksien tuomat hankaluudet ja yhteisen keskustelualustan puute. Tärkeää olisi selvittää yhteistyöryhmän tehtäväkuva ja verkostoitumisen toteuttamisen toimintamalli.

Mikko Mälkki: Museoviraston toimintaa ohjaa lainsäädäntö. Verkostoituminen muiden toimijoiden kanssa ovat eduksi kaikille osapuolille. Verkostoitumisen myötä paikallistuntemus ja alueelliset erityispiirteet voidaan tehokkaasti hyödyntää niin, että esimerkiksi kulttuuriympäristöalaa koskevia strategioita ja ohjelmia voidaan toteuttaa. Yhteistyö on toiminut hyvin. Projektin selvitystyö verkostoitumisesta Pohjois-Suomen alueella on kuitenkin toivottavaa. Muuttuvissa tilanteissa toisen ihmisen tunteminen henkilökohtaisesti tuo varmuutta työskentelyyn ja toisten osaamista voidaan hyödyntää. Tätä on syytä korostaa näin resurssipulan aikana, jonka kaikki toimijat ovat huomanneet omalla kohdallaan. Edelleen on hyvä korostaa, että olemassa oleva tieto ja osaaminen on hyvä osata siirtää toisille ja täten luoda jatkuvuutta.

Siiri Tolonen: Luontopalvelut vastaavat kulttuuriympäristöön liittyvästä omaisuudesta ja sen hoidosta valtion suojelualueilla. Lisäksi saamelaisen kulttuuriperinnön vaaliminen on otettava huomioon toiminnassa. Puutteena on osaamisen taso rakennusperinnön osalta. Siksi verkostoituminen tiedon ja taidon jakamisessa on tärkeää. Lapissa toiminta painottuu Pohjois-Lappiin, mikä edellyttää eri toimijoiden yhteistyön vahvistamista.. Uhkakuvana on toimijoiden vähyys ja sitä kautta haavoittavuus.

Tapio Pukema: Korjausrakentajien koulutus on ollut tarpeen ja siitä on hyviä kokemuksia myös Pohjois-Suomessa. Erityisesti saamelaisen kulttuuriperinnön erityispiirteet vaativat toimijoiden yhteistyötä. Arvottamisen kautta kulttuuriympäristön merkitys voidaan havaita ja ottaa huomioon alueiden käytön suunnittelussa, rakennusperinnön hoitamisessa ja kulttuuriympäristön vaalimisessa.

Inarin tilaisuuden yhteenvedona voidaan todeta, että kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoituminen ja yhteistyön vahvistaminen nähtiin tärkeäksi, jotta voidaan hyödyntää olemassa olevia resursseja ja osaamista eri toimijoiden kesken ja yli sektorirajojen. Erityisenä painopistealueena nähtiin saamelaisalueen kulttuuriperinnön vaaliminen viranomaisia yhdistävänä tekijänä. Saamelaisen kulttuuriperinnön erityisenä tunnusmerkkeinä ovat sen rajat ylittävä luonne. Saamelaiskulttuurin eri muotoja esiintyy Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän alueilla. Lisäksi nähtiin tärkeänä, että järjestetään seminaari, johon kutsutaan kaikki alueellisiin tilaisuuksiin osallistuneet viranomaistahot sekä muut toimijat.

3.5 Alueellisten tapaamisten yhteenvedo

- Kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoa tarvitaan mm. osaamisen ja tiedon jakamiseen, resurssien hyödyntämiseen, parempaan asiakaspalveluun sekä asennekasvatukseen.
- Yhteydenpito myös muihin kulttuuriympäristötoimijoihin, kuten yhdistyksiin, edellyttää verkoston kiinteää yhteistyötä.
- Viranomaisyhteistyön vahvistamiseksi ja verkostoitumisen edistämiseksi tarvitaan säännölliset kokoontumiset.
- Verkostoitumisen toteuttamisessa tarvitaan konkreettisia keinoja, kuten yhteistä keskustelualustaa (sähköinen) ja kohdekäyntejä (caset).
- Toimijoiden sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin pidettiin perusedellytyksenä yhteistyön vahvistamiselle.

- Koulutuksen merkitystä rakennetun ympäristön ja maiseman korjaamisessa sekä hoitamisessa on korostettava.
- Yhteistyössä tarvitaan toimijoiden kesken selkeä työnjako ja koordinointi.
- Kulttuuriympäristötoimijoiden työskentelyyn ja toimintaan vaikuttaa lainsäädäntö. Lain muutosten seuranta edellyttää yhteistyötä.
- Yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen voidaan vaikuttaa, kun siinä huomioidaan tutkimustyö, viranomaistahot ja yritysmaailma, unohtamatta EU – tasoa.
- Yhteistyön vahvistamiseksi tarvitaan alueellisia menestystekijöitä, kuten pohjoista ulottuvuutta.
- Koettiin, että yhteiset periaatteet luovat pohjan käytännön yhteistyölle.
- Erityisenä painopistealueena nähtiin saamelaisalueen kulttuuriperinnön vaaliminen viranomaisia yhdistävänä tekijänä.
- Kulttuuriympäristötoimijoiden yhteinen tapaaminen seminaarin merkeissä nähtiin tarpeellisena.

4. Luoston seminaarista eväitä verkostoitumiseen

Alueellisissa tapaamisissa esitettyjen ehdotusten mukaisesti järjestettiin eri kulttuuriympäristötoimijoita koskeva yhteinen seminaari Luostolla 15. – 16.11.2016. Seminaarin tavoitteena oli koota yhteen toimijat, jotta henkilökohtainen tutustuminen olisi mahdollista. Tämä koettiin tärkeäksi muun muassa alueellisissa tapaamisissa käydyissä keskusteluissa. Halukkuutta tutustua toisiin toimijoihin perusteltiin monestakin eri syystä, mutta keskeisinä tekijöinä koettiin henkilökohtainen tapaaminen ja toisten työtehtäviin tutustuminen. Seminaarin ohjelma suunniteltiin tältä pohjalta ja ohjelmaan sisällytettiin alustukset aiheeseen liittyvistä teemoista.

Käytyjen puheenvuorojen pohjalta käynnistettiin työpajatyöskentely, jossa tavoitteena oli selvittää eri toimijoiden näkemyksiä annetuista teemoista sekä löytää yhteisesti hyväksyttäviä kehittämissuhteita jatkotyöskentelyä varten. Yhteiseen iltaohjelmaan oli varattu aikaa keskusteluille ja ruokailulle. Toisen seminaaripäivän aikana tutustuttiin Luoston alueen kulttuuriympäristöön ja kuultiin alueen kehittämissuhteista. Konkreettinen tutustuminen kulttuuriympäristökohteeseen nähtiin palvelevan hyvin seminaarille asetettuja tavoitteita.

Seminaarissa kuultiin alustukset muun muassa valtakunnallisesta kulttuuriympäristöstrategiasta ja sen tavoitteista ympäristöneuvos Tuija Mikkosen toimesta. Valtakunnallinen kulttuuriympäristöstrategia muodostaa viitekehyksen alaa koskevalle kehittämistyölle, kulttuuriympäristön hoidolle ja strategian käytännön toteuttamiselle. Kulttuuriympäristön arvottamisesta alusti Minna Heljala Tornionlaakson maakuntamuseosta ja havaintoja kulttuuriympäristötoimijoiden yhteistyönäkymistä kertoi Tapio Pukema Lapin ELY-keskuksesta. Lisäksi kuultiin valtionhallinnon tulevista muutoksista ja viranomaistyön kehitysnäkymistä muuttuvissa olosuhteissa alueidenkäyttöpäällikkö Kaija Pekkalan toimesta.

4.1 Työpajatyöskentelystä käytännön yhteistyöhön

Työpajatyöskentely toteutettiin ennalta suunnitellun ohjelman mukaisesti. Tavoitteena oli selvittää kolmesta eri teemasta olemassa olevia käytänteitä, niihin mahdollisesti liittyviä ongelmia sekä

kehittämisehdotuksia jatkoa varten. Teemoiksi valittiin asiantuntijapalvelun laatu, toimijoiden välinen työnjako ja yhteistyön kehittäminen. Seminaarin osallistajat muodostivat kolme ryhmää, joissa paneuduttiin ohjelman mukaisiin teemoihin ja niihin liittyviin kysymyksiin.

Asiantuntijapalvelun laatu – teemassa käytiin läpi laatua heikentäviä ja vahvistavia tekijöitä. Lisäksi tehtävänä oli miettiä kehittämisehdotuksia asiantuntijapalveluiden laadun varmistamiseksi. Työryhmätyöskentelyn tuloksena laatua heikentävinä tekijöinä nähtiin muun muassa eri viranomaisten roolien epäselvyys ja identiteetin puute. Keskinäisiin suhteisiin toivottiin tarkempaa määrittelyä ja toimijoiden osaaminen nähtiin rajautuvan kunkin toimijan substanssikysymyksiin. Edelleen asiantuntijapalveluita heikentäviin tekijöihin luettiin asiantuntijuuden puute esimerkiksi rakennustutkimuksessa ja arkeologiassa. ELY-keskusten asema tulevissa muutoksissa koettiin myös ongelmana kulttuuriympäristöalan kannalta. Vahvistavina tekijöinä nähtiin asiantuntijoiden sitoutuminen työhönsä resurssipulasta huolimatta sekä asiantuntijoiden pitkä kokemus alalta.

Asiantuntijapalveluiden laadun varmistamiseksi esitettiin kehittämisehdotuksina muun muassa roolien selkeyttämistä, riittävien resurssien turvaamista, suunnitteluun panostamista, toimijoiden välisen yhteistyön vahvistamista sekä yhteistyöverkoston luomista. Lisäksi pidettiin tärkeänä, että kulttuuriympäristöä koskeva tieto saadaan kootusti kaikkien ryhmien käyttöön esimerkiksi "kulttuuriympäristö.fi" -nettisivulle. Tavoitteena pitää olla avoin toimintamalli asiakkaille, sidosryhmille ja alasta kiinnostuneille tahoille.

Toisena teemana oli toimijoiden välinen työnjako. Työryhmissä pohdittiin valtionhallinnon sisäistä työnjakoa sekä valtionhallinnon ja muiden toimijoiden välistä työnjakoa. Lisäksi ryhmiltä pyydettiin kehittämisideoita työnjaon selkiennyttämiseksi. Valtionhallinnon sisäisessä työnjaossa puutteina nähtiin eri toimijoiden välisten roolien hämärtyminen. Edelleen ongelmaksi koettiin vastuunkantajan puuttuminen, eli kysymys siitä, mikä taho on viime kädessä vastuussa kokonaistilanteesta esimerkiksi tapauksissa, joissa useita lausunnon antajia. Työnjakokysymykseen vaikuttavina heikentävinä tekijöinä nähtiin toimijoiden määrä ja kirjavuus. Ministeriöt, ELY-keskukset, Museovirasto, maakuntaliitot, maakuntamuseot, Metsähallituksen luontopalvelut, Senaatti-kiinteistöt ja liikennevirasto toimivat kukin tahoillaan kulttuuriympäristöalaan liittyvissä asioissa, minkä nähtiin vaikuttavan oleellisesti toimijoiden rooleihin ja vastuukysymyksiin.

Valtionhallinnon ja muiden toimijoiden välinen työnjaon selkeys koettiin myös haastavana seikkana. Yhteistyö esimerkiksi kuntien kanssa kaipaa jatkuvaa kehittämistä, jotta kulttuuriympäristö tulisi huomioitua esimerkiksi kaavoituksen yhteydessä. Yhteistyössä nähtiin

myös onnistumisia. Esimerkiksi restaurointialan koulutushankkeen toteuttaminen onnistui hyvin. Koulutushankkeessa asetettujen tulosten saavuttamiseksi tarvittiin yhteistyötä ja selkeää työnjakoa.

Työnjaon selkiinnyttämiseksi esille nostettiin monia kehittämissuhteita, kuten ennakkoneuvottelut toimijoiden kesken ja selkeät toimintamallit yhteistyölle. Lisäksi nähtiin tarvetta kulttuuriympäristön yhteistyöryhmälle, missä ovat edustettuina viranomaistahojen lisäksi myös muut toimijat.

Kolmantena teemana käsiteltiin yhteistyön kehittämisenäkymiä eri toimijoiden välillä. Työryhmät paneutuivat aiheeseen pohtimalla monia kysymyksiä: mitä ratkaisuja verkostoituminen voi mahdollistaa? Miten yhteistyön vahvistaminen toteutetaan? Mitä verkostoituminen edellyttää resurssien suhteen? Työryhmien mukaan verkostoituminen mahdollistaa laadullisesti hyvät palvelut, osaamisen kehittämisen ja varautumisen tuleviin muutoksiin. Yhteistyön vahvistaminen toteutetaan työryhmissä syntyneiden keskustelujen perusteella ELY-keskusten koordinoimana ja säännöllisten tapaamisten kautta. Verkostoituminen edellyttää resurssien suhteen selkeää työnjakoa ja vuorovaikutteista toimintamallia.

4.2 Poimintoja seminaarin työpajatyöskentelystä

Toimintaa heikentävät tekijät

- Oma identiteetti ja suhteet muihin toimijoihin ovat epäselvät.
- Viranomaistoimijoita on niin paljon, että on epäselvää, kuka mistäkin asiasta vastaa.
- Asiakkailta on selvästi informaatiohäky ja usein ristiriitaista tietoa. Viranomaisten lisäksi tietoa jakavat myös muut toimijat. Työmailla näitä ovat esimerkiksi urakoitsijat ja paikalliset toimijat. Näille tahoille restaurointiperiaatteet ovat täysin vieraita.
- Maakuntamuseoissa resurssitilanne vaihtelee paljon. Kaikilla ei ole käytettävissä asiantuntijuutta korjausneuvontaan. Näissäkin museoissa asiakkaita ohjataan kuitenkin alan asiantuntijoiden pariin.
- Pohjois-Pohjanmaalla korjausrakentamisen keskus antaa neuvontaa.
- Nykyinen maksatusjärjestelmä on ELY:ssä rakennusperinnön hoidon avustuksien osalta kankea.

Toimintaa vahvistavat tekijät

- Nykyiset yhteistyöverkostot ovat syntyneet pitkän ajan kuluessa. Ne perustuvat usein henkilökohtaisiin suhteisiin.
- Museovirastossa on paikallistuntemuksen puute, pitkät etäisyydet kohteisiin ja resurssien puute. Museovirastossa on kuitenkin näkemystä siitä, miten vastaava työ muualla maassa hoidetaan. Lapissa on otettava huomioon erityisolosuhteet. Tiettömien taipaleiden takana lyhyessä ajassa tehty työ ei aina vastaa museoviraston näkemystä siitä, miten asiassa olisi tullut toimia. Vaikka myös jälkikäteisestä neuvonnasta opitaan, etenkin Museoviraston tekemä ennakkoneuvonta, kannanotot pyydetessä ja työmaakäynnit koetaan erittäin positiivisesti maakunnassa.

Kehittämisideat

- Maakuntaudistuksessa on päätettävä korjausrakentamisen neuvonnan kotipesä.
- Tuotettava nykytilan kuvaus- mitä kaikkea tehtävät sisältävät.
- Eri toimijoiden roolit on päätettävä joko maakunnittain tai valtakunnallisesti. Asiakasnäkökulma ja Lapin erityisolosuhteet on otettava huomioon.
- Joka tapauksessa on huolehdittava, että korjausrakentaminen säilyy jonkun organisaation tehtävissä. Organisaatiolle on varattava riittävä rahoitus korjausrakentamiseen ja neuvontaan alusta asti. Toivotaan myös esitystä siitä, käytetäänkö ostopalveluita vai tehdäänkö kaikki omana työnä.
- Keskinäiset roolit ja rajat on saatava selväksi.
- Kaikissa maakunnissa rooliin ei tarvitse olla samanlainen, eikä se ole realististakaan. Pääasia, että samalla alueella toimivat tietävät rooliin ja toistensa osaamisen sekä tukisysteemin.

- Joustetaan rooleissamme sujuvasti ja tunnetaan myös toistemme substanssi. Ohjataan asiakas oikealle viranomaiselle heti. Neuvonnassa ja tukien myönnössä ollaan johdonmukaisia.
- Suunnittelua on korostettava asiakkaalle huomattavasti nykyistä enemmän ja suunnitteluun on varattava neuvonta- ja tukiresursseja.
- "Kulttuuriympäristömme.fi" -internet sivulle voisi koota asiakkaille kaiken tarvittavan.
- Vaihtoehtona voi olla maakunnallinen internetsivu, jota hallinnoidaan maakunnasta käsin. Päivitettävää tulee olemaan melko usein. Maakunnalliseen tietoon tulee vähintään olla linkki valtakunnallisilta sivuilta.
- Luotettavien ammattilaisten tarjonta on saatava esille paremmin.
- Viranomaiset ohjaavat tälläkin hetkellä asiakkaita asiantuntevien korjausneuvojien ja restauroijien puoleen. Listaa heistä ei voida luoda, joten tulee pohdittavaksi, miten alan ammattilaiset voidaan tuoda virallisesti julkisesti esiin?
- Tutustutaan ongelmakohteisiin yhteisissä tapaamisissa ja syvennetään täten oppimisprosessia.
- Substanssiosaajia on alalla niukasti. Parhaimmillaan haasteet työmaalla ratkotaan nopeasti asiantuntijoiden kesken, jolloin oppiminen jää pienen piirin sisälle. Tietoa on omassa maakunnassa paljon, mutta yhteisiä tapaamisia kaivataan. Mukana voisi olla alan viranomaiset, ammattilaiset, neuvojat ym. tärkeäksi nähdyt sidosryhmät.
- Yleisen tietotason nostoon on kiinnitettävä huomiota myös maakunnissa.
- Järjestetään syksyisin kussakin maakunnassa/kotiseudulla oma kulttuuriympäristöpäivä. Rakennustarkastajatkin voisivat pitää aiheesta päivän, johon he kutsuisivat asiantuntijoita puhumaan.
- Oppilaitoksiin tiedotetaan, jotta asia otetaan opetusohjelmaan.
- Alueellisesti etenkin Ylä-Lapissa on tiedon puutetta. Kohteet tunnetaan huonosti myös viranomaistasolla, rakennusten arvostuksessa esintyy puutetta ja tukijärjestelmistä ei tiedetä.

5. Yhteistyötä lisäävän toimintamallin kehittäminen

5.1 Alueelliset näkökulmat

5.1.1 Lapissa yhteistyö nähdään mahdollisuutena vaikuttaa kulttuuriympäristön arvostukseen

Lapin osalta toimintamallin kehittämistyössä haluttiin ottaa huomioon aiemmin tehtyjen alueellisten tapaamisten tulokset sekä Luostolla pidetyn seminaarin anti. Lapin kulttuuriympäristötoimijat kokoontuivat vaihtamaan ajatuksiaan vuoden 2017 helmikuun alussa. Seuraavissa kappaleissa esitellään tätä keskustelua.

Riitta Lönnström: Yhteistyöryhmän on hyvä kokoontua säännöllisesti kaksi kertaa vuodessa. Lapin erityispiirteet, kuten eri alueelliset painopisteet, edellyttävät näkemysten yhteensovittamista. Yhteistyöryhmä on hyvä foorumi pohtia mm. tämän tyyppisiä kysymyksiä. Resurssiongelmat, kuten rakennustutkijan puute on sisäistettävä. Seminaari, johon kutsutaan laajasti eri toimijoita mukaan, on hyvä pitää kerran vuodessa. Yhteistyöryhmän koordinointi sopii parhaiten ELY-keskukselle. Yhteistyön parantamiseksi pitää hyödyntää myös erilaiset tapahtumat ja tilaisuudet, kuten ERP-päivät ja MRL-päivät.

Minna Heljala: Yhteistyöryhmä tarjoaa hyvän mahdollisuuden välittää tietoa kulttuuriympäristöasioista ja seminaarit ja muut tilaisuudet kannattaa huomioida verkostoitumisen edistämiseksi. Kulttuuriympäristöteema sitoo laajasti eri toimijoita, joten yhteistyölle on ajallinen tilaus. Säännölliset kokoontumiset ovat perusteltuja. Länsirajalla on kokemuksia myös rajat ylittävästä yhteistyöstä, mikä on osoittautunut hyväksi. Maakuntamuseo on mukana Ruotsin maailmanperintöryhmässä.

Tapio Pukema: Kulttuuriympäristöön liittyvän tiedon jakaminen ja viranomaisten jalkautuminen tuottavat hedelmää. Kiinnostus rakennusperinnön hoitoavustuksiin kasvaa, kun tietoa kulttuuriympäristöstä ja sen hoidosta jaetaan. Viranomaisyhteistyön saaminen kuntoon antaa

mahdollisuudet vastata kulttuuriympäristöä koskeviin haasteisiin, kuten maaseudun muuttuneeseen toimintaympäristöön.

Hannu Kotivuori: Säännölliset tapaamiset mahdollistavat myös paikallisen sitoutumisen kulttuuriympäristöasioihin. Alueelliset esimerkit luovat tapaamisiin sisältöä ja mielenkiinto lisääntyy tiedon tarpeen myötä. Sitoutuminen voi myös kasvaa tiedon kautta ja tapaamisista saadaan mielenkiintoisia esim. teemojen avulla ja case on syytä ottaa ohjelmaan mukaan.

Jani Hiltunen: Yhteistyön parantamiseksi on hyvä löytää toimintamalli, missä otetaan huomioon eri toimijoiden osaamiset ja kehittämissideat. Tavoitetilana voidaan pitää, että ketään toimijaa ei suljeta pois yhteistyön vahvistamiseen liittyvissä prosesseissa.

Yhteenveto:

Kulttuuriympäristötoimijat voivat verkostoitumisella edistää kulttuuriympäristön arvostusta ja hoitoa. Toiminta voidaan nähdä myös maaseudun elinvoimaa tukevana.

Maakuntarajojen yli menevä toiminta on pääasiassa osaamisen ja tiedonvaihdon tasolla. Yhteistyön vahvistaminen konkretisoituu maakuntien sisällä: Siinä on vielä paljon kehitettävää. Uhkana koetaan toiminnan käpertyminen, mikäli verkostoitumiseen ei saada kaikkia toimijoita mukaan.

Lapin erityispiirteet, kuten saamelaisuus on hyvä ottaa huomioon viranomaisten välisessä toiminnassa. Säännölliset kokoontumiset ja kerran vuodessa kaikkia toimijoita koskettava seminaari ovat hyviä foorumeita verkostoitumiseen.

5.1.2 Pohjois-Pohjanmaalla yhteisen vision koettiin vahvistavan kulttuuriympäristötoimijoiden toimintamahdollisuuksia

Pohjois-Pohjanmaalla kulttuuriympäristötoimijoilla on entuudestaan kokemusta keskinäisestä yhteistyöstä eri viranomaisten välillä. Siitä saadut kokemukset ja arvioinnit ovat kannustamassa vuorovaikutukseen myös muissa maakunnissa toimivien toimijoiden kanssa. Helmikuun loppupuolella Oulussa käydyssä tapaamisessa tuli ilmi, että toimintaympäristössä meneillään olevat muutokset ja tulevat haasteet ovat aikaansaaneet pohdintaa yhteisistä näkemyksistä ja huolista. Eri näköalojen tunnistamisella sekä niiden yhteensovittamisella voidaan keskustelujen perusteella vahvistaa verkostoitumiseen tarvittavia voimavaroja sekä kehittää yhteistyömallien syventämistä.

Yhdistävinä teemoina ja kehitettävänä asioina nähtiin muun muassa osaamisen turvaaminen, kulttuuriympäristöön liittyvien arvojen tunnistaminen ja kulttuuriympäristön hoidon edistäminen.

Muun muassa suoritettujen inventointien todettiin antavan hyvän perustan ja toiminnallisen kehyksen kulttuuriympäristöä koskevien asioiden edistämiseksi. Seuraavissa kappaleissa on käytyjen keskustelujen pohjalta koottuna muutamia keskeisiä teemoja, jotka sivuavat verkostoitumiseen liittyviä taustoja, tavoitteita ja tuloksia.

Pasi Kovalainen: Kulttuuriympäristöä normittavaa lainsäädäntöä koskevat muutokset muuttavat osaltaan toimintaympäristöä ja vaikutukset ulottuvat myös laillisuusvalvontaan. Jos laillisuusvalvonta jää pois, viranomaisten rooli muuttuu ja viimekädessä vastuu siirtyy kaikille. Pohdittavaa riittää siinä, miten perustuslain 20 §:n merkitys tulee näkymään muuttuvissa tilanteissa. Tuoko tämä viranomaisten yhteistyölle uutta ulottuvuutta ja merkitystä? Lisäksi pohdittavaa riittää siitä, kuka vastaa tietovarannoista ja mitä resursseja tämä vaatii.

Touko Linjama: Laillisuusvalvontaa koskevien muutosten lisäksi valituskäytäntö voi johtaa satunnaisiin tulkintoihin. Sen perusteella on todettava, että verkostoitumisella voidaan löytää yhteinen teema tai tekijä, millä viranomaistyöhön saadaan uusia ulottuvuuksia ja yhtenäistä toimintatapaa. Muuttuvissa tilanteissa tiedon jakaminen eri toimijoiden kesken on suotavaa.

Tapio Pukema: Lapin alueellisilla erityiskysymyksillä, kuten saamelaisella kulttuuriympäristöllä tai valtakuntien rajat ylittävällä toiminnalla, voi olla jotain annettavaa myös muiden alueiden toimijoille. Verkostoitumisen tavoitteena olisi hyvä olla oman osaamisen ja tiedon jakaminen myös erityiskysymysten osalta, jotta kokonaisuuden hahmottaminen olisi mahdollista koko Pohjois-Suomen alueella. Näin voisi löytyä myös yhteisiä teemoja, joiden puolesta voidaan yhdessä toimia.

Kirsti Reskalenko: Poronhoitoasiat ovat esimerkiksi maakuntakaavojen yhteydessä yhdistäviä tekijöitä, joissa Lapin osaamista ja kokemusta voidaan hyödyntää. Sitomalla myös tutkimustyö osaksi verkostoitumista, mitä Oulun yliopisto on jo tehnytkin, saadaan erityiskysymyksistä yhteisiä ja paremmin ymmärrettäviä.

Juhani Turpeinen: Lapin erityiskysymykset, kuten "aineeton kulttuuriympäristö" voidaan ajatuksellisesti sisäistää myös Lapin ulkopuolella. Näin voidaan arvioida ja tarkastella kulttuuriympäristöä ja sen hoidon edistämistä myös erilaisemmasta näkökulmasta käsin. Perustettavalle yhteistyöryhmälle pitää saada tietty asema ja tehtävä, jotta yhteiset näköalat saadaan mukautettua käytännön työskentelyyn.

Raimo Tikka: Lainsäädännöllinen kehys näyttää muodostuvan melko väljäksi, mikä mahdollistaa yhteisen näköalan etsimiseen ja sen toteuttamiseen. Samalla voidaan vaikuttaa tulevaan

maakuntahallintoon, jotta kulttuuriympäristöasiat otetaan huomioon alueiden käytön suunnittelussa ja järjestämisessä. Lisäksi on hyvä ottaa huomioon, että korjausneuvonta ja rakennusperinnön hoitoavustusten käsittely edellyttää paikallisia resursseja ja osaamista. Verkostoitumalla voidaan myös osaamista jakaa ja siten edistää yhteistä hyvää.

Yhteenveto:

Yhteistyöryhmän saavutettava status, joka mahdollistaa myös edunvalvontakysymysten esillä pitämisen, jotta Pohjois-Suomen erityispiirteet saadaan keskusteluun mukaan. Yhteistyöryhmälle on laadittava tehtäväkuva ja toimintaperiaatteet, joiden pohjalta tavoitteena tulee olla työn tehostaminen, osaamisen turvaaminen, kulttuuriympäristön ja matkailun yhteensovittaminen, EU -hankkeiden hyödyntäminen sekä viestinnän kehittäminen. Yhteistyöryhmällä nähtiin olevan tehtäväkenttää myös ympäristökasvatuksen edistämisessä sekä kulttuuriympäristöä koskevan keskustelun ylläpitämisessä.

Yhteinen visio kulttuuriympäristön tulevaisuudesta sekä maakuntien välinen yhteistyö voidaan hyödyntää myös tulevaa maakuntahallintoa silmällä pitäen. Painopistealueena ja kehitettävänä teemoina nähtiin kulttuuriympäristöstrategian toteuttamisohjelman jalkauttaminen sekä alaan liittyvä neuvontatyö. Resurssien hyödyntäminen ja tiedon jakaminen edellyttävät yhteistyön syventämistä.

5.1.3 Kainuu mukana positiivisella asenteella ja hyvinvointi -teemalla

Helmikuun alueelliset tapaamiset päättyivät Kainuuseen. Siellä pohdittiin monesta eri näkökulmasta käsin kulttuuriympäristöä koskevia uhkakuvia ja ennen kaikkea niitä monia mahdollisuuksia, mitä hyvinvoiva kulttuuriympäristö merkitsee muuttuvissa tilanteissa. Kehitettävänä asioina ja siten myös tietynlaisena huolenaiheina nostettiin esiin esimerkiksi korjausrakentamiseen liittyvät seikat, kuten neuvontatyön sisältö, osaavan henkilöstön puute, osaamisen taso sekä eri toimijoiden välinen yhteistyö. Näistä teemoista on kooste seuraavissa kappaleissa.

Alpo Hurskainen: Tulevan maakuntaudistuksen ongelmana on, miten ministeriön ja maakuntien välinen vuoropuhelu pelaa ja onko löydettävissä tartuntapintaa asioiden hoidossa. Oma lukunsa on yhteistyön kehittäminen kuntiin uudistuksen voimaantulon jälkeen. Roolit eri toimijoiden kesken on vielä kysymysmerkki, mikä vaikeuttaa asioiden ymmärtämistä.

Liisa Korhonen: Roolien sekavuus näkyy käytännön arjessa muun muassa korjausrakentamisen neuvontatyössä. Maakuntien välillä on havaittavissa eroja - löydetäänkö yhteiset tavoitteet ja miten tavoitteet voidaan saavuttaa? Löytyykö tästä tarve yhteen sovittaa näkemyksiä ja verkostoitua yli maakuntarajojen? Projektin ansiosta on oppinut ymmärtämään yhteistyön merkityksen. Yhteiset tapaamiset ja vuoropuhelun lisääntyminen ovat antaneet uusia näkökulmia omaan työhön ja verkostoituminen tulee voimaannuttamaan toimintaamme. Positiivinen asenne ja me -henki käyttöön, niin hyvä tulee.

Sirpa Lyytinen: Yksi keskeinen puute korjausrakentamisen osalta on kadoksissa oleva rakennefysiikan tietämys. Sitä kautta voidaan tehdä vääriä ja virheellisiä ratkaisuja. Ongelman ratkaisemiseksi tarvitaan yhteisiä ponnistuksia muun muassa osaamisen lisäämiseksi.

Sanna Schroderus: Yhteistyöryhmälle on todellakin tilaus, jotta hyvät toimintatavat ja toisten tukeminen tulisivat mahdolliseksi toteuttaa. Yhteistyön lisäämiseksi kannattaa hyödyntää eri vaihtoehtoja, unohtamatta videoneuvotteluita ja vuosittain järjestettäviä tapaamisia.

Rauni Laukkanen: Yhteistyöryhmä pitää perustaa. Työryhmän tehtävänä on vaikuttaa sekä kuntiin että maakuntiin ja niiden päättäjiin, jotta kulttuuriympäristö saa osansa rahoitusresursseista. Hyvä on muistaa verkostoitumisen ohella myös joustavuus toimijoiden välillä, eli yhteistyötä siellä, missä se on luonnollista. Sitä kautta verkostoitumisesta saatu hyöty voidaan maksimoida.

Yhteenveto:

Yhteistyöryhmän perustamiselle on selvä tilaus. Työryhmälle on hyvä laatia selkeä toimintasuunnitelma, jossa hyödynnetään kaikkia hyväksi koettuja toimintamalleja ja käytänteitä.

Kulttuuriympäristön hoidon ja vaalimisen kautta voidaan edistää myös ihmisten hyvinvointia. "Hyvinvoiva ihminen hyvinvoivassa kulttuuriympäristössä" tuntuisi olevan Kainuun väen tahtotila ja tavoite.

6. Saamelainen kulttuuriympäristö

6.1 Saamelaisen kulttuuriympäristön käsitteistä ja niiden merkityksestä

Kuten aiemmin on tullut esille, saamelainen kulttuuriympäristö pitää sisällään erityispiirteitä, joita ei luonnollisesti ole havaittavissa muualla. Pohjois-Suomen kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoituminen ja yhteistyön vahvistaminen edellyttää, että osaamme tunnistaa ja tunnustaa myös saamelaisen kulttuuriperinnön erityispiirteet. Tämän johdosta projektissa asetettiin tavoitteeksi tutustua saamelaisen kulttuuriympäristön merkitykseen ja sen tunnusmerkkeihin. Tavoitteen saavuttamiseksi toteutettiin Saamelaiskäräjien ja Saamelaismuseo Siidan edustajien kanssa käytävät keskustelut yhteisessä tapaamisessa tammikuussa. Lisäksi huhtikuun aikana toteutettiin maastokäynti Kilpisjärven alueella, jotta saamelaisen kulttuuriympäristön erityisluonne olisi paremmin havaittavissa ja huomioitavissa. Tässä luvussa dokumentoidaan sekä tapaamisen, että maastokäynnin antia verkostoitumisen näkökulmasta käsin.

Inarissa järjestetyn tapaamisen hyvänä lähtökohtana on pidettävä sitä, että saamelaisen kulttuuriympäristön osalta projektin käytettävissä oli paras mahdollinen asiantuntijuus. Keskusteluissa läpi käytiin projektin tavoiteasettelua ja saamelaiseen kulttuuriympäristöön kuuluvien seikkojen nivoutumista tähän kokonaisuuteen. Todettiin, että tavoiteasettelu perustuu valtakunnalliseen kulttuuriympäristöstrategiaan ja projektin toimenpiteiden kautta pyritään strategian jalkauttamiseen ja siten hyödyntämään saatuja tuloksia käytännön viranomaistyössä. Koska projektin toimialueena on Pohjois-Suomi, käsittäen siten myös Lapin lisäksi Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueiden viranomaistyön, on tärkeää selvittää saamelaisen kulttuuriympäristön käsitteitä hieman laajemmin. Projektissa asetettiin tavoitteeksi selvittää saamelaisalueen eri toimijoiden näkemyksiä kehitettävistä asioista mm. verkostoitumisen osalta.

Inarin tilaisuudessa Saamelaiskäräjiä edustivat Anni-Helena Ruotsala ja Riitta Orti-Berg ja Saamelaismuseo Siidaa Eija Ojanlatva sekä Päivi Magga. Seuraavassa on esitetty osallistujien näkökulmia aiheesta.

Anni-Helena Ruotsala: On tärkeää ymmärtää saamelaiseen kulttuuriympäristöön liittyvät käsitteet ja niiden merkitykset. Pohjoismaisessa saamelaissopimuksessa käsitellään myös saamelaisten kulttuuriperintöä. Tavoitteena on ottaa huomioon mm. eettiset ohjeistukset sekä panostaa saamelaisen kulttuuriympäristön ja luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisen tiedon suojeluun ja turvaamiseen. Biologista monimuotoisuutta koskevan YK:n yleissopimuksen artikla 8(j) velvoittaa suojelemaan saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvää perinteistä tietoa, innovaatioita ja käytäntöjä sekä 10(c) biologisten resurssien tavanomaista käyttöä kulttuuristen tapojen mukaisesti. Näiden tavoitteiden pohjalta Saamelaiskäräjät toimii tavoiteasettelun mukaisesti ja ympäristösihteerin viran kautta resursseja on voitu suunnata ko. toimialueelle. Saamelaiskäräjät edustavat saamelaisia sekä kansallisissa että kansainvälisissä asioissa. Myös kulttuuriperintö kuuluu saamelaiseen kulttuuriin ja siten saamelaisten itsehallintoon, mikä kuuluu Saamelaiskäräjien toimivaltaan. Yhteistyötä Saamelaismuseum Siidan kanssa tehdään käytännössä myös hyvin paljon. Lisäksi on todettava, että saamelaisen kulttuuriympäristön ja kulttuuriperinteen inventointitaso on selkeästi puutteellinen.

Riitta Orti-Berg: Maakuntauudistuksen vaikutus kulttuuriympäristöasioiden hoitamiseen on jatkossa keskeistä. Viranomaisten välinen yhteistyö korostuu ja saamelaisten näkökulmasta käsin on hyvä, että ollaan liikkeellä ja käydään keskustelua tulevista muutoksista. Saamelainen kulttuuriympäristö-käsite on hyvä tiedostaa ja sen ymmärtämiseksi vuoropuhelu toimijoiden kesken korostuu. Yhteistyölle on selkeä tarve ja maakuntauudistuksen mahdollisuudesta lisätä viranomaisten verkostoitumista on pidettävä kiinni.

Tapio Pukema: Kulttuuriympäristöasioiden edistäminen on mukana maakuntamallissa. Projekti hakee vastauksia siihen, miten mm. saamelaiset kulttuuriympäristöasiat otetaan huomioon tulevaisuuden viranomaistyössä. Suurena puutteena on pidettävä myös rakennustutkijan osaamisen vajetta Lapissa. Osaamisen turvaamiseksi on hyvä tiedostaa eri toimijoiden vahvuudet ja toimijoista mm. museovirasto ja Saamelaismuseum Siida ovat merkityksellisiä jatkoa ajatellen. Saamelaisen kulttuuriperinteen tutkiminen ja sen erityispiirteiden huomioiminen käytännön tehtävissä on hyvin tärkeää.

Eija Ojanlatva: Saamelaismuseum on solminut Museoviraston kanssa saamelaisalueen rakennusperintöä ja arkeologista kulttuuriperintöä koskevat viranomaissopimukset ja vakinaistanut rakennustutkijan ja arkeologin toimet. Lapin maakuntamuseolla on sopimus vain arkeologisen kulttuuriperinnön osalta. Omat haasteensa on tuonut mm. poikkeamislupien siirtyminen kuntiin ja kuntien erilaiset käytänteet esimerkiksi lupia koskevien lausuntopyyntöjen osalta. Lupaprosessissa tulee huomioida saamelaisalueen arkeologinen kulttuuriperintö, maisema ja rakennusperintö. AVI

ja TUKES pitää saada mukaan verkostoitumiseen, jotta lupamenettelyssä kuultavat viranomaistahot selkeytyvät ja niiden välinen yhteistyö saadaan sujuvaksi.

Päivi Magga: Kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoitumista on ollut jo käytännössä ja esimerkkinä voisi mainita poroaita -työryhmän työskentely. Pienialaisina, alueellisesti vierekkäisinä ja ajallisesti peräkkäisinä toteutetut kaavahankkeet eivät mahdollista kulttuuriperinnön kokonaisuuden huomioimista. Saamelaismuseon järjestämät rakennusperinnön hoidon neuvontapäivät ovat olleet tärkeitä tiedon jalkauttamisessa. Niitä on järjestetty yhteistyössä ELY-keskuksen kanssa. Tiedossa on, että edes rakennusperinnön hoidon avustuksia saaneissa kohteissa ei aloiteta kunnostusta. Tietoa näin ollen tarvitaan, jotta kynnys aloittaa kunnostustyöt madaltuisi.

Yhteenveto:

Saamelaisen kulttuuriympäristön ja kulttuuriperinnön näkökulma tulee lainsäädännön mukaan ottaa huomioon eri hankkeiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Vuorovaikutteinen ja osallistava hankesuunnittelu edistää eri osapuolten näkemysten yhteensovittamista. Saamelaisalueen erityisasiat edellyttävät viranomaisten ja toimijoiden välistä yhteistyötä ja yhteistyön kehittäminen edellyttää myös rajat ylittävää vuorovaikutusta. Yhteistyöryhmän säännöllinen kokoontuminen edesauttaa parhaiten edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamista.

6.2 Saamelainen kulttuuriympäristö ja kulttuuriperintö tutuksi -Käsivarren retki

Käsivarteen ulottuva maastokäynti toteutettiin huhtikuun puolivälissä. Mukana olivat Hanna Söderström ympäristöministeriöstä, Kaarlo Katiskoski Museovirastosta, Anni-Helena Ruotsala sekä Riitta Orti-Berg Saamelaiskäräjiltä, Siiri Tolonen Metsähallituksesta ja Jari Laulumaa, Jani Hiltunen sekä Riku Tapio Lapin ELY-keskuksesta. Maastokäynnin tavoitteena oli tunnistaa saamelaisalueen kulttuuriympäristötoimijoiden toimintaympäristöä liittyen saamelaiseen maisema- ja kulttuuriympäristökuvaan ja toiminnan kansainvälisyyteen. Saamelainen kulttuuriperintö ja siihen liittyvä tehtäväkenttä on valtakuntien rajat ylittävää ja siksi oli hyvin perusteltua nähdä ja kuulla siitä, miten toiminta on järjestetty ennen kaikkea eri toimijoiden kesken.

Tutustuminen saamelaisalueen erityispiirteisiin aloitettiin Kilpisjärvelle saapumisen jälkeen, suuntaamalla rekiretki kolmen valtakunnan rajapyykille. Saamelaisalue käsitteenä ei noudata

valtioiden välisiä rajoja. Se oli hyvin havaittavissa keskusteluissa, jotka käytiin rajapyykille saavuttua. Rajoista välittämättä saamelainen kulttuuriympäristö esittäytyi omine tunnusmerkkeineen.

Kuva 2. Kolmen valtakunnan rajapyykillä kansainvälisyys on aistittavissa. Kuva Riku Tapio

Rajapyykiltä matka jatkui Kuohkimajärven kämpälle, missä kahvittelun lomassa keskusteltiin saamelaisen kulttuuriympäristön käsitteistä kuten aineettomasta kulttuuriympäristöstä. Osallistujien keskusteluista saattoi päätellä, että retkellä havaitut maisemat ja kuullut käsitteet vahvistivat Päivi Maggan ja Eija Ojanlatvan julkaisussa dokumentoituja aineistoja ja niistä tehtyjä päätelmiä saamelaisesta kulttuuriympäristöstä.

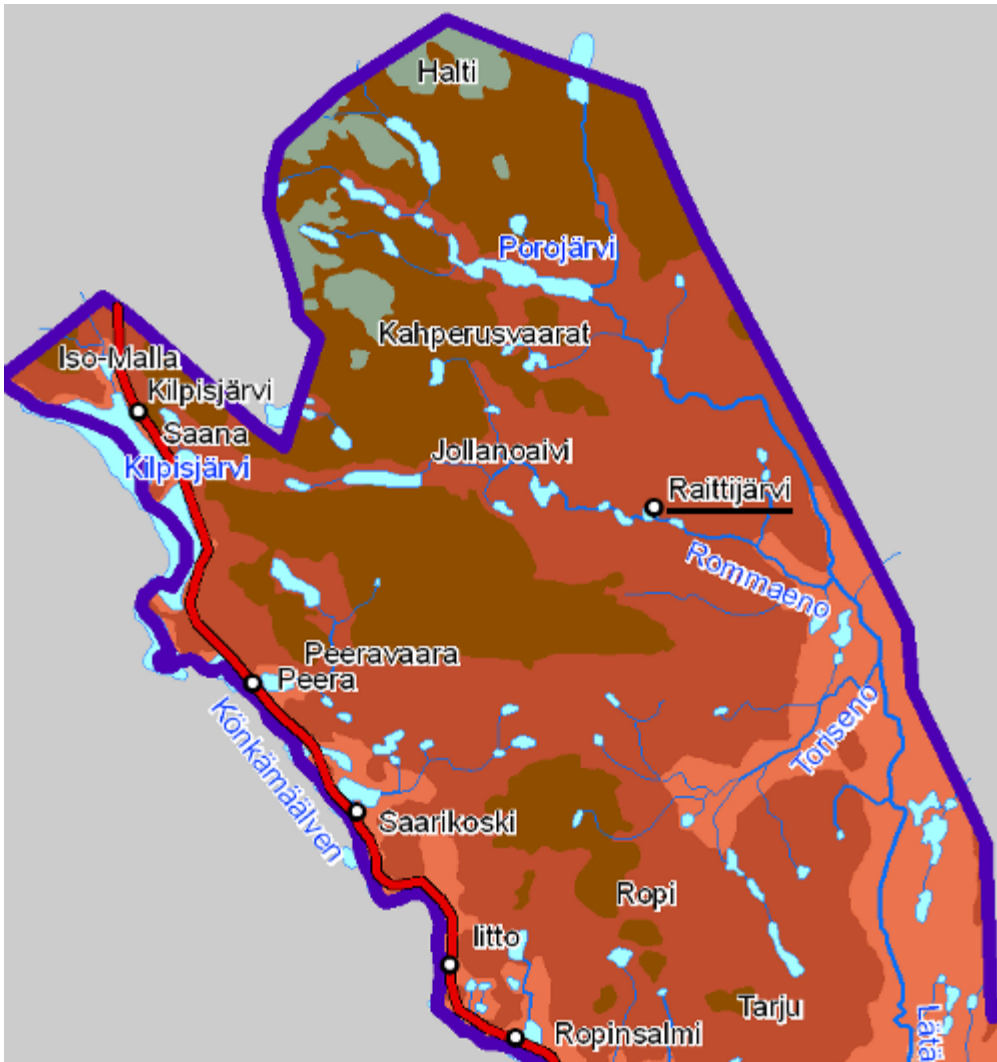
Teoksessa on laajennettu saamelaista kulttuuriympäristö käsitettä myös immateriaalisen kulttuurin suuntaan, paikannimiin ja muistitietoon luonnonresurssien käytöstä, -kalavesien tuntemisesta, hillapaikkojen olemassaolosta ja ”kuulumisesta” jollekin perheelle, tapaoikeuden eri muotoihin,

unohtamatta joikujen merkitystä. Teoksen mukaan saamelaiseen maisemaan kuuluvat myös myyttiset paikat, ikivanhat palvontapaikat, seidat, pyhät tunturit ja hautapaikat.¹

Toisena maastopäivänä tutustumisretki suuntautui Kilpisjärven ja Raittijärven alueille. Tuntureiden lomassa ja porotokkien saattelemana saimme tutustua konkreettisesti saamelaisen kulttuuriympäristön tunnusmerkkeihin. Koko päivän kestäneellä retkellä tutustuttiin myös Raittijärvellä asuviin paikallisiin asukkaisiin. Käsitykset saamelaisen kulttuuriympäristön erityispiirteistä vahvistuivat näiden keskustelujen myötä. Olennaista on, että eri toimijat tunnistavat nämä erityispiirteet ja ottavat ne huomioon viranomaistyössään, painottaen verkostoitumisen merkitystä. Raittijärveltä matka jatkui kohti Kilpisjärveä Käsivarren maisemissa, mistä saattoi tunnistaa laajan Lapin ominaispiirteet, kuten tunturilakien hallitsema maisemakuva ja pitkät etäisyydet.

---

¹ Päivi Magga ja Eija Ojanlatva; Elävä ympäristö. Saamelainen kulttuuriympäristöohjelma.

Kuva 3. Käsivarren ja Raittijärven maastoa, mihin maastoretki tehtiin. Metsähallitus.

7. Yhteistyöryhmän perustamisesta käytännön verkostoitumiseen

7.1 Työryhmä edistämään verkostoitumista

Projektin toimesta järjestettiin alueelliset tapaamiset (8 kokoontumista) eri toimijoiden kanssa Lapissa, Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Lisäksi pidettiin työpajatilaisuus sekä aiheesta käsittelevä seminaari, missä oli mukana viranomaisten lisäksi myös muita toimijoita. Tilaisuuksissa ja tapahtumissa käytyjen alustusten, keskustelujen ja tehdyn selvitystyön perusteella päätettiin projektin esityksestä asettaa Pohjois-Suomen kulttuuriympäristöyhteistyöryhmä, jonka toimintaa koordinoi Lapin ELY-keskus. Asettamiskirje ja jäsenten nimeämispyyntö jätettiin yhteistyökumppaneille maaliskuussa.

Perustettavaan Pohjois-Suomen kulttuuriympäristöyhteistyöryhmään nimitettiin seuraavat henkilöt;

Riitta Lönnström, Lapin liitto

Kirsti Reskalenko, Pohjois-Pohjanmaan liitto

Sanna Schroderus, Kainuun liitto

Riku Tapio, Lapin ELY-keskus

Touko Linjama, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus

Liisa Korhonen, Kainuun ELY-keskus

Hannu Kotivuori, Lapin maakuntamuseo

Minna Heljala, Tornionlaakson maakuntamuseo

Eija Ojanlatva, Saamelaismuseum Siida

Raimo Tikka, Pohjois-Pohjanmaan maakuntamuseo

Rauni Laukkanen, Kainuun maakuntamuseo

Heikki Paltto, Saamelaiskäräjät

Anu Soikkeli, Oulun yliopisto

Siiri Tolonen, Metsähallitus luontopalvelut, Lappi

Päivi Tervonen, Metsähallitus luontopalvelut, Pohjanmaa

Lisäksi työryhmän työskentelyyn tulevat osallistumaan Mikko Mälkki Museovirastosta sekä Jari Laulumaa, Tapio Pukema ja Jani Hiltunen (Kemin kaupungin palvelukseen 1.6.2017 alkaen) Lapin ELY-keskuksesta.

Yhteistyöryhmä kokoontui ensimmäiseen tapaamiseen huhtikuun 26 päivänä Torniossa. Esityslistalla olivat muun muassa työryhmän järjestäytyminen, toimintaperiaatteiden ja työsuunnitelman hyväksyminen sekä viestintäasiat. Työryhmän puheenjohtajaksi valittiin Riku Tapio. Lisäksi sovittiin, että kokouksista laaditaan muistio ja muistion laatija valitaan aina erikseen. Todettiin, että työryhmä kokoontuu säännöllisesti ja työryhmä koordinoi kerran vuodessa järjestettävän seminaarin, mihin kutsutaan myös muita kulttuuriympäristötoimijoita.

Työryhmän toimintaperiaatteiksi päätettiin keskustelujen perusteella hyväksyä seuraavat aihepiirit; asiakaslähtöisyyden edistäminen, kulttuuriympäristön identiteetin vahvistaminen, koulutuksen ja

tutkimuksen näkökulman korostaminen sekä kulttuuriympäristöä koskevien resurssien kohdentaminen.

Selvitykseen ja tapaamisissa saatujen tulosten arviointiin perustuen päätettiin, että yhteistyöryhmän tehtävänä on parantaa kulttuuriympäristötoimijoiden asiantuntijapalveluiden laatua sekä tehostaa kulttuuriympäristöasioiden hoidossa käytännön läheistä työskentelytapaa. Sen mukaisesti yhteistyöryhmä edistää kulttuuriympäristön ja elinkeinoelämän välisen yhteyspinnan muodostumista esimerkiksi kulttuurimatkailun kehittämisessä. Rakennustarkastajien kouluttaminen, korjausrakentamisen suunnittelun kehittäminen sekä alaa koskevan tutkimustyön hyödyntäminen nähtiin myös tärkeinä keinoina vaikuttaa kulttuuriympäristöön verkostoitumisen kautta. Kulttuuriympäristön hoitoa ja hyödynnettävyyttä parantavien EU-hankkeiden ideointi ja rahoitusmahdollisuuksien selvittäminen sekä koordinointi kuuluisivat myös yhteistyöryhmän tehtäviin. Lisäksi todettiin, että ympäristökasvatus, vaikuttaminen kulttuuriympäristöasioiden kehittämiseen kaikilla tasoilla sekä aktiivinen alaa koskeva viestintä olisivat niin ikään yhteistyöryhmän tehtäviä.

Tehtäväkentän laajuudesta johtuen päätettiin lähteä liikkeelle valitsemalla kolme painopistealuetta ja niiden edistämiseen tarvittavat teemaryhmät. Valittujen painopistealueiden kehittämistä päätettiin jatkaa seuraavassa kokoontumisessa, työpajan merkeissä.

Teemaryhmään 1, **Rakennustarkastajien koulutus** ilmoittautuivat Jari Laulumaa, Raimo Tikka ja Touko Linjamaa.

Teemaryhmään 2, **Korjausrakentamisen suunnittelun kehittäminen** ilmoittautuivat Tapio Pukema, Rauni Laukkanen, Anu Soikkeli ja Liisa Korhonen.

Teemaryhmään 3, **Kulttuuriympäristö osana tutkimustyötä ja koulutusta** ilmoittautuivat Anu Soikkeli, Eija Ojanlatva, Heikki Paltto, Liisa Korhonen ja Rauni Laukkanen.

7.2 Tornion päätösseminaarista eväitä yhteistyömallin kehittämiseen

Projektsuunnitelman mukaisesti järjestettiin päätösseminaari Tornion kaupungissa 27.4.2017. Seminaarin ohjelmaa laadittaessa ohjenuorana pidettiin sitä, että kulttuuriympäristö on jokaisen oma ja kaikkien yhteinen. Käytännössä tätä pyrittiin toteuttamaan valitsemalla seminaarissa esitettävät puheenvuoroaiheet siten, että projektille asetetut tavoitteet tulisivat alustusten myötä

keskustelujen teemaksi. Projektin aikana on tullut havaittua, että toimijoiden välillä käydyt keskustelut edistävät parhaiten verkostoitumista ja yhteistyön vahvistamista. Seminaariohjelma sisälsi ympäristöministeriön, Lapin ELY-keskuksen, Lapin liiton ja Tornion kaupungin puheenvuorot. Lisäksi kuultiin käytännön yhteistyöstä alueellisella tasolla, esimerkkeinä maakunnalliset inventoinnit Pohjois-Pohjanmaalla ja yhteistyöryhmän roolista osana maakuntauudistusta Kainuun näkökulmasta käsin.

Seminaarin avannut Lapin ELY-keskuksen Y -vastuualueen johtajan Timo Jokelaisen puheenvuoron viesti ja evästys oli, että kulttuuritahtoa ja yhteistyötä tarvitaan. Lisäksi tarvitaan uusia toimijoita ja asioiden yhteensovittamista. Kulttuuriympäristö pitää Jokelaisen mukaan nähdä myös voimavarana, mihin pitää panostaa. Lapin ELY-keskuksen puheenvuorossa alueidenkäyttöpäällikkö Kaija Pekkala korosti, että kulttuuriympäristön edistäminen perustuu lainsäädäntöön, joista mainittakoon maankäyttö- ja rakennuslaki, ELY-laki, laki rakennusperinnön suojelemisesta, muinaismuistolaki sekä luonnonsuojelulaki. Lisäksi valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa on kulttuuriympäristöä koskevia seikkoja.

Hallitussihteeri Matleena Haapala ympäristöministeriöstä painotti omassa puheenvuorossaan, että yhteistyökuviot ovat erittäin tärkeitä kulttuuriympäristön poikkileikkaavan luonteen sekä resurssien hajanaisuuden vuoksi. Haapalan päätelmä oli, että ministeriön pitää panostaa valtakunnallisten tavoitteiden määrittämiseen, toimijoiden keskinäisen sitoutumisen edistämiseen sekä alan tiedontuotannon tukemiseen ja välittämiseen.

Suunnittelujohtaja Riitta Lönnström Lapin liitosta alusti kulttuuriympäristöasioiden huomioimista maakuntakaavan näkökulmasta käsin. Maakuntakaavassa luodaan viitekehys kulttuuriympäristön edistämiseen ja sen merkitystä on syytä korostaa. Tornion kaupungin puheenvuoron käyttänyt kaupunginarkkitehti Jarmo Lokio toi esiin kulttuuriympäristön merkityksen alueiden käytön suunnittelussa ja kaavoituksessa.

Suunnittelujohtaja Kirsti Reskalenko ja alueidenkäyttöasiantuntija Touko Linjama alustivat yhteistyön merkityksestä viranomaistoiminnan näkökulmasta käsin. Alustajien mukaan kulttuuriympäristöä koskevat arvot, kaavatekniset haasteet ja toimijoiden roolit ovat osaltaan vaikuttamassa siihen, että yhteistyö on kehittämisen tarpeessa. Alueidenkäyttöasiantuntija Liisa Korhonen kertoi tulevan maakuntauudistuksen vaikutuksista ja mahdollisuuksista kulttuuriympäristötoimijoiden yhteistyöhön. Käytännön yhteistyö ja osaamisen jakaminen turvaavat Korhosen mukaan parhaiten toimijoille asetettujen tavoitteiden toteutumisen.

Kulttuuriympäristön merkityksestä Lappi brändin muokkaajana alustivat tarkastaja Tapio Pukema Lapin ELY-keskuksesta sekä käytännön yhteistyön toteuttajat Annika Kostamo ja Teija Raaterova. Kokeilevan kylämatkailun kehittämisestä ja kulttuuriympäristön tuotteistamisesta kertoneet Kostamo ja Raaterova evästivät toimijoita käytännönläheiseen toimintatapaan.

8. Projektin rahoitussuunnitelman ja kustannusten toteutuminen

Rahoitussuunnitelman mukaan ympäristöministeriön myöntämä TEAS -rahoitus projektille oli 15000 € ja Lapin ELY-keskuksen omarahoitusosuus (projektille käytetty työaika) oli 35000 €. Projektin toteutuneet kustannukset olivat 15000 € ja Lapin ELY-keskuksen omarahoitusosuudeksi muodostui 36178,03 €.

9. Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

9.1 Verkostoituminen ja yhteistyön vahvistaminen

Alueellisissa tilaisuuksissa ja seminaarissa käytyjen keskustelujen perusteella kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoitumiselle ja yhteistyön vahvistamiselle on selvä tarve koko Pohjois-Suomen alueella. Eri toimijoilta saadun palautteen perusteella yhteistyön kehittämällä voidaan turvata alueellinen osaaminen kulttuuriympäristöalaaan liittyvissä tehtävissä. Verkostoituminen edellyttää osapuolten tiivistä vuorovaikutusta sekä säännöllisiä tapaamisia. Kulttuuriympäristöön liittyvien viranomaistahojen verkostoitumisen lisäksi tarvitaan myös kaikkien muiden alalla vaikuttavien eri toimijoiden välistä vuorovaikutusta.

Verkostoitumisen ja yhteistyön vahvistamisen kehittämiseksi on perusteltua perustaa Pohjois-Suomea käsittävä kulttuuriympäristöyhteistyöryhmä. Eri toimijoista koostuvalle yhteistyöryhmälle laaditut yhteiset toimintaperiaatteet sekä säännölliset kokoontumiset ovat turvaamassa yhteistyön edellytykset. Yhteistyöryhmän tulee koordinoida myös muille toimijoille tarkoitettua toimintaa, jolla edistetään kulttuuriympäristön hoitoa ja hoidolle asetettuja tavoitteita. Yhteistyöryhmän tulee myös ylläpitää kulttuuriympäristön kannalta tarpeellista keskustelua ja vuoropuhelua.

9.2 Vuorovaikutus ja viestintä

Projektin järjestämissä tapahtumissa on keskustelua herättänyt myös pohdinta siitä, miten viranomaisten välistä vuorovaikutusta ja viestintää voidaan kehittää. Vuorovaikutuksen lisäämiseksi säännöllisten tapaamisten ohella on ollut tarvetta löytää myös jokin muu keino välittää tietoa toisille osapuolille. Sähköinen keskustelualusta on ollut eniten keskusteluttanut uudistus keskinäisen vuoropuhelun parantamiseksi.

Vuorovaikutuksen ja viestinnän parantamiseksi on perusteltua kehittää toimintamalli, missä voidaan hyödyntää myös sähköisiä järjestelmiä. Toiminta-alueen laajuudesta ja pitkistä etäisyyksistä johtuen on hyvä kehittää vaihtoehtoisia toimintakonsepteja. Vuorovaikutuksen lisäämiseksi tarvitaan toimijoiden välistä "sisäistä keskustelua" sekä yhteistyöryhmän ja ministeriön sekä elinkeinoelämän välistä vuoropuhelua.

9.3 Tulosten hyödyntäminen jatkoa ajatellen

Projektissa tehtyjen toimenpiteiden kautta suoritettu selvitystyö on antanut perusteet syventää kehitettävien asioiden soveltamista käytännön arjessa. Kulttuuriympäristöyhteistyöryhmän perustaminen, yhteisten periaatteiden laatiminen ja valitun toimintamallin sisäistäminen edellyttävät

lisäpanostusta kulttuuriympäristötoimijoiden verkostoitumisen toteutumiseen. Lisäksi toiminta-alueen laajuudesta johtuen, paikalliset eroavaisuudet esimerkiksi kulttuuriympäristöä koskevien käsitteiden osalta ovat hyvinkin erilaiset, joten yhteisen kielen löytäminen on tärkeää. Ennen kaikkea saamelaisalueen erityispiirteiden huomioiminen edellyttää myös rajat ylittävää vuorovaikutusta ja arviointia eri toimijoiden välisessä yhteistyössä.

Projektissa saatujen tulosten hyödynnettävyyden kannalta on perusteltua:

- perustaa kulttuuriympäristötoimijoiden alueellisia yhteistyöryhmiä
- laatia työryhmälle selkeä ja konkreettinen työsuunnitelma
- kehittää toimintamalli vuorovaikutuksen lisäämiseksi myös muihin toimijoihin
- edistää koulutuksen ja tutkimuksen avulla toimijoiden osaamistasoa
- jakaa omaksumaansa tietoa muille osapuolille
- ylläpitää kulttuuriympäristöä ja sen merkitystä koskevaa vuoropuhelua osapuolten kesken
- keskittyä käytännönläheiseen ja asiakasystävälliseen toimintakonseptiin
- huolehtia kulttuuriympäristöä koskevien arvojen säilyttämisestä yhteistyön avulla